

ЄВРО-АЗІАТСЬКА АКРЕДИТАЦІЙНА АСОЦІАЦІЯ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ ТЕОЛОГІЇ

EURO-ASIAN ACCREDITING ASSOCIATION
EASTERN EUROPEAN INSTITUTE OF THEOLOGY

**БОГОСЛОВСЬКІ РОЗДУМИ:
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЖУРНАЛ ТЕОЛОГІЇ**

**THEOLOGICAL REFLECTIONS:
EASTERN EUROPEAN JOURNAL OF THEOLOGY**

VOL. 19.1 (2021)

DOI: 10.29357/2521-179X.2021.v19.1

ISSN 2415-784X (Print)
ISSN 2521-179X (Online)

CONTENTS / 3MICT

Editorial	7
---------------------	---

I. ARTICLES

<i>Tim SHIMKO</i> Divine Incomprehensibility in Eastern Orthodoxy and Reformed Theology	15
<i>Anantoliy DENYSENKO</i> Radical Theology: The Issue of God in the Post-Christian Epoch	27
<i>Mahomed RUBANENKO</i> Ontology of Personality in the Apophatic Theology: Development of the Ideas from Lossky to Manoussakis	46
<i>Alexander STAVNICHUK</i> Reflecting on the Disagreement between Western and Eastern Christianity on the Question of the Filioque in its Practical Significance for the Spiritual Life	84
<i>Eduard DENYSIUK</i> The Idea of History and Worldview in N.T. Wright Hermeneutics	111

II. TRANSLATIONS

<i>Rostislav TKACHENKO</i> A Translator's Introduction	139
Jacob Arminius Declaration of Sentiments	141
<i>Dmytro TSOLIN</i> The Book of Psalms in a New Ukrainian Translation: An Introduction	151
The Book of Psalms in a New Ukrainian Translation, Psalms 1-40	154

III. REVIEWS

<i>Dmytro TSOLIN</i> New Testament: A New Translation from Greek by Yu. L. Popchenko	207
<i>Vitaliy MARIASH</i> The The Book of Ecclesiastes: A Translation and Exegetical and Theological Commentary by Borys Hył'ko	213
<i>Anatoliy DENYSENKO</i> God after God by S. Konacheva	217
<i>Oleg BORNOVOLOKOV</i> Spirit and Power: Foundations of Pentecostal Experience by William W. Menzies and Robert P. Menzies	231

CONTENTS / ЗМІСТ

<i>Vasyl MATSYUK</i>	
Live Not by Lies: A Manual for Christian Dissidents by Rod Dreher	236
<i>Roman SHVETS</i>	
Introduction to Ecumenism by Rev. Roman Andriiov's'kii	240

IV. NEW PUBLICATIONS

<i>Mychailo SHELUDKO</i>	
Theology of Freedom: A Ukrainian Version by M. Dymyd.	249
<i>Valerii SEKISOV</i>	
Strategies of Reconciliation: The Role of Churches in Ukraine by S. Bortnyk	251
<i>Igor GRYGORIEV</i>	
In the Syberian Palestines: A History of Omsk Church of Evangelical Christians-Baptists by K. Prokhorov	254
<i>Vasiliy NOVAKOVETS</i>	
Pastor and Counseling by J. Pierre and D. Reju	258

V. DISSERTATION ABSTRACTS

<i>Pavlo SHEVCHUK</i>	
Political Theology of Radical Orthodoxy	263
<i>Volodymyr KARTAIEV</i>	
Open Theism: A Critical Analysis	265
<i>Ivan KUNDERENKO</i>	
Educational Quality Assurance Principles in the 'Faith-based' Educational Institutions of Ukraine (with the Emphasis on the Educational Institutions that Belong to the All-Ukrainian Union of the Churches of Evangelical Christians-Baptists)	267
<i>Vitaliy BRYNOV</i>	
Socio-Political Ethics of Reinhold Niebuhr's Christian Realism	270

VI. ACADEMIC LIFE

Sabbath and Theological Education	275
Announcements.	283

CONTENTS / ЗМІСТ

Переднє слово. 7

I. СТАТТІ

Тім ШИМКО

Божественна незбагненність у східному православ'ї та реформатському богослов'ї 15

Анатолій ДЕНИСЕНКО

Радикальна теологія: питання Бога в постхристиянську епоху 27

Магомед РУБАНЕНКО

Онтологія личности в апофатическом богословии: развитие идей от Лосского до Мануссакиса). 46

Александр СТАВНИЧУК

Осмысление разногласий между Западным и Восточным христианством по вопросу филиокве в перспективе практики благочестия 84

Едуард ДЕНИСЮК

Поняття історії та світогляду в герменевтиці Н.Т. Райта 111

II. ПЕРЕКЛАДИ

Ростислав ТКАЧЕНКО Введение от переводчика 139

Якоб Арминий Объявление мнений. 141

Дмитро ЦОЛІН

Книга Псалмів у новому перекладі: вступ. 151

Книга Псалмів у новому перекладі, псалми 1-40. 154

III. РЕЦЕНЗІЇ

Дмитро ЦОЛІН

Новий Завіт: Новий переклад з давньогрецької мови Ю. Л. Попченка 207

Віталій МАРЯШ

Книга Проповідника: Переклад та екзегетично-теологічний коментар. Борис Хілько 213

Анатолій ДЕНИСЕНКО

Бог после Бога. С. Коначева. 217

Олег БОРНОВОЛОКОВ

Дух и сила. Основы пятидесятнического опыта. У. Мензис, Р. Мензис. 231

CONTENTS / ЗМІСТ

Василь МАЦЮК

Жити не за неправдою: посібник для християнських дисидентів. Род Дреєр . . . 236

Роман ШВЕЦЬ

Вступ до екуменізму. о. Роман Андрійовський 240

IV. НОВІ ВИДАННЯ

Михайло ШЕЛУДЬКО

Богослов'я свободи: українська версія. М. Димид. 249

Валерій СЕКІСОВ

Стратегії примирення. Роль Церков в Україні. С. Бортник 251

Игорь ГРИГОРЬЕВ

В Сибирских Палестинах: История Омской церкви
евангельских христиан-баптистов. К. Прохоров. 254

Василий НОВАКОВЕЦ

Пастор и душепопечение. Дж. Пьер, Д. Реджу. 258

V. АНОТАЦІЇ ДИСЕРТАЦІЙ

Павло ШЕВЧУК

Політична теологія Радикальної ортодоксії. 263

Володимир КАРТАЄВ

Відкритий теїзм: критичний аналіз 265

Іван КУНДЕРЕНКО

Принципи розвитку якості освіти в духовних закладах вищої освіти України
(на прикладі закладів освіти Всеукраїнського союзу церков євангельських
християн-баптистів) 267

Віталій БРИНОВ

Соціально-політична етика християнського
реалізму Рейнхольда Нібура. 270

VI. НАУКОВІ ПОДІЇ

Покой Божий и богословское образование 275

Анонси 283

ESTEEMED READERS!

Let me introduce a new issue of “Theological Reflections” journal which is devoted to the dialogue of Eastern and Western theology. “East” and “West” here are verbal images of certain conventions – two traditions of theology which were formed in somewhat different cultural, ecclesial, and intellectual contexts. Under “East” we understand that part of the Christian tradition which is situated in the contours of Eastern Orthodox Church and its theological heritage. “West” is predominantly protestant churches and Roman Catholic Church. Usage of these pseudo-geographical labels may make one think about polarity or even total difference between two traditions even though they have much in common. Dialogue is needed to discover these commonalities and understand differences.

Dialogue is not only a prosy verbal practice of two or more persons who share thoughts or information. Due to such thinkers as Martin Buber, Mikhail Bakhtin, and Emmanuel Levinas dialogue and dialogism became an integral part of contemporary culture and scholarly discourse. Dialogues take place between people, schools of thought, cultures, churches, and traditions. Exchange during a dialogue helps to better understand oneself seeing own reflection in the eyes of the other. It is due to dialogue that mutual enrichment occurs, and new concepts and “languages” being learned. Moreover, development of tradition takes place through inner dialogue with the predecessors, with the attempts to hear them anew and correlate with a new situation. Without dialogue the movement forward is impossible. In the twentieth century we witnessed a turn of the scholarship from narrow specialisations to interdisciplinarity. It is hard to imagine a somewhat thorough research without “dialogue partners” and meaningful interaction with them and their conceptions.

The section “Articles” contains several essays devoted to the theme of the issue. Thus, Tim Shimko, a master student in Westminster Seminary (USA), in his article treats the subject of divine incomprehensibility in the works of Reformed and Orthodox theologians. He contends that despite agreement of both traditions that God cannot be fully know, they, nevertheless, admit encounter with Him. The author demonstrates what are the differences of two traditions with regards to knowing of God and how they impact other subdisciplines of theology.

Anatoliy Denysenko, a fellow in the Eastern European Institute of Theology, approaches a complex and ambiguous phenomenon – Radical Theology. In this overview the author attempts to introduce the readers to the basic theses, key representatives, and the most important ideas of the phenomenon. He focuses on the “theology of the death of God”. The author contends that Radical Theology is a theological movement which is the most influential and sensitive to the challenges of the contemporary culture. The article may attract attention of those who are interested in recent history of Christian theology.

I am pleased to introduce two new authors of “Theological Reflections”. Mahomed Rubanenko, a postgraduate student at the National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv) and Eduard Denysiuk, a lecturer at the Transcarpathian Christian Institute (Khust).

Mahomed Rubanenko explores ontology of personality in the apophatic theology from Vladimir Lossky to John Manussakis. The author treats this concept, critically assesses a personalistic thread in the Orthodox theology and points to the possible perspectives of this thought.

Eduard Denysiuk focuses on N.T. Wright's approach to the study of the person of Jesus Christ and theology of Paul. He analyses the issues of worldview and history in the principal works of N.T. Wright as well as how the text impact the reader during reading of it.

Oleksandr Stavnychuk from Theologisches Seminar Adelshofen (Germany) turns to the ancient dispute on *filioque*. This issue is considered as an example of cross-exposure of historical circumstances, theological formulae, and spiritual practices. The author attempts to attract attention to the practical implications of theological formulae.

In the section "Translations" we continue publishing another fragment of Jacob Arminius' "Declaration sententiae" translated into Russian and commented by Rostyslav Tkachenko. In the previous issue of "Theological Reflections" we published "Preface" which described a personal story of Jacob Arminius. In this issue the readers will have chance to read a section of "De Prædestinatione". The publication of the works of this important theologian is an attempt to fix an historical injustice and provide a chance to learn about his thought.

The Editorial Board proposes to the readers a new translation of the Book of Psalms into Ukrainian done by Dr Dmytro TsoLin. This translation is a part of the project of the new Ukrainian translation of the Bible sponsored by International Bible Society "Biblica". The introductory article introduces the readers into the foundational principles of the translation. Considering the size of the Book of Psalms the Editorial Board and the translator agreed to publish it by portions. In this issue the readers can explore psalms 1-40. We invite all to discuss and comment the translation. You can send your recommendations to the translator.

In this issue we open a new section "Dissertation Abstracts" in which we will introduce the readers to the recently defended dissertations. There are four dissertations this time: Pavlo Shevchuk on political theology of Radical Orthodoxy, Volodymyr Kartaev on critical assessment of open theism, Ivan Kunderenko on the principles of quality assessment on the example of higher education institutions which belong to AUUCECB, and Vitaliy Brynov on social-political ethichs of Reinhold Niebuhr. Congratulations on the successful defence!

In the section "Academic Life" the readers can learn how occurred the Overseas Council Int. Institute of Excellence for the leadership and faculty of theological educational institutions. The online event gathered more than 70 leaders and lecturers of 35 institutions from 12 countries of Eastern Europe and Central Asia. The institute consisted of three webinars and focused on the subject of "God's Shalom and Theological Education". The summary of the presentations could be consulted in the article. We also announce the International Theological Conference "Communion of Saints" which will take place on October 7-8 at the Odesa Theological Seminary (Odesa, Ukraine). The readers are invited to participate as speakers or participants.

The Editorial Board announces the theme of the next issue of "Theological Reflections" – "Evangelical Theology and Continental Philocopy in Dialogue with Contemporary Central

and Eastern Europe”. We invite to cooperation all who are interested in and research this subject. **The Deadline for submissions: July 30, 2021. Date of publication: October 30, 2021.**

The journal includes the following sections: Articles (original theological research corresponding to the priorities of the journal); Reviews (detailed reviews of new books and theological articles); New editions (brief descriptions of new books and theological articles); Translations (translations of classical theological texts); and events of scholarly life (reports on theological conferences and seminars). Publication in the journal is free. Articles are published in Ukrainian, English, and Russian. Submitted papers should not be previously published in another journal.

Manuscripts can be submitted electronically via the journal’s website (<http://reflections.e-aaa.info>). Authors must have an account on our website. Instructions for Submissions, Author Guide, and previous issues are available on the website. Should you have any questions, please contact us by e-mail: reflections@e-aaa.info.

Oleksandr Geychenko
Issue Editor of “Theological Reflections”

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Дозвольте презентувати вам нове число журналу “Богословських роздумів”, яке присвячено темі діалогу між східним та західним богослов'ям. «Схід» і «Захід» тут є вербальними образами певних умовностей: двох традицій богослов'я, які сформува-лися в дещо відмінному культурному, церковному та інтелектуальному контексті. Під «Сходом» ми розуміємо ту частину християнської традиції, яка знаходиться в рамках Східної православної церкви та її богословського спадку. Під «Заходом» ми розумі-мо переважно протестантські церкви або Католицьку церкву. Використання псевдо-географічних найменувань може наводити на полярність чи повну відмінність двох традицій, хоча насправді вони мають багато спільного. Для виявлення цієї спільності та розуміння власних відмінностей і потрібен діалог.

Діалог – це не просто повсякденна вербальна практика двох або більше осіб, які обмінюються думками чи інформацією. Завдяки таким мислителям як Мартин Бубер, Михайло Бахтін та Еманюель Левінас діалог та діалогізм стали невід'ємною частиною сучасної культури в цілому і наукового дискурсу зокрема. Діалоги відбуваються між людьми, школами думки, культурами, церквами, та традиціями. Взаємодія в ході ді-алогу допомагає краще зрозуміти себе, побачивши своє відображення в очах іншого. Саме завдяки діалогу відбувається взаємозбагачення, засвоюються нові концепції та «мови». Ба більше – розвиток традиції відбувається завдяки внутрішньому діалогу з попередниками, через намагання почути їх по-новому та зіставити з новою ситуацією. Без діалогу неможливе просування вперед. У двадцятому столітті ми стали свідками повороту науки від вузької та відокремленої спеціалізації до міждисциплінарності. Навряд чи можливо уявити будь-яке більш-менш ґрунтовне дослідження без “діалого-вих партнерів” і осмисленої взаємодії з ними та їх ключовими концепціями.

В рубриці “Статті” містяться публікації, присвячені темі журналу. Так, магістрант Вестмінстерської семінарії (США) Тимофій Шимко в своїй статті розглядає тему бо-жественної незбагненності в працях реформатських та православних богословів. Він стверджує, що, попри згоду богословів обох традицій в тому, що Бога неможливо піз-нати повністю, вони все ж припускають можливість пережити зустріч з Ним. Автор демонструє, в чому полягають відмінності двох традицій по відношенню до пізнання Бога та яким чином вони впливають на інші підрозділи богослов'я.

Анатолій Денисенко, науковий співробітник Східноєвропейського інституту тео-логії, зачіпає досить складне та неоднозначне явище – радикальну теологію. У цій оглядовій статті автор намагається ознайомити читачів з основними положеннями, ключовими представниками та найбільш важливими ідеями цього явища. Зокрема він фокусується на “теології смерті Бога”. На думку автора, радикальна теологія є най-більш впливовим та чутливим до викликів сучасної культури теологічним рухом. Стаття може привернути увагу тих, хто цікавиться новітньою історією християн-ського богослов'я.

Стаття Олександра Ставнічука з Богословської семінарії Адельшофен (ФРН) звертається до древнього спору про філіокве. Дана проблема розглядається як приклад перехресного впливу історичних обставин, богословських формулювань та практики благочестя. Автор намагається звернути увагу на практичні імплікації богословських формулювань.

Дуже приємно, що час від часу на сторінках “Богословських роздумів” з’являються роботи нових авторів. Вперше публікуються аспірант Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова Магомед Рубаненко та співробітник Закарпатського християнського інституту Едуард Денисюк.

Стаття Магомеда Рубаненка присвячена дослідженню онтології особистості в апофатичній теології від Володимира Лоського до Джона Мануссакіса. Автор прослідковує розвиток цього концепту, критично оцінює персоналістський напрямок у православному богослов’ї та вказує на можливу перспективу розвитку цього напрямку.

Едуард Денисюк фокусується на підході англіканського бібліста Н.Т. Райта до вивчення особи Ісуса Христа та богослов’я апостола Павла. Зокрема стаття аналізує питання світогляду і історії у основних творах Райта, а також те, яким чином текст впливає на читача під час читання.

В рубриці “Переклади” ми продовжуємо публікувати черговий фрагмент твору Якоба Армінія “Оголошення думок”, перекладений та коментований Ростиславом Ткаченком. В попередньому числі “Богословських роздумів” було надруковане “Переднє слово”, в якому окреслена особиста історія Якоба Армінія, в цьому числі читачі зможуть ознайомитись з розділом “Про передвизначення”. Публікація перекладу творів цього важливого богослова – це спроба виправити історичну несправедливість та надати можливість ознайомитися з його думкою.

Редколегія пропонує увазі читачів новий український переклад Книги Псалмів авторства доктора Дмитра Цоліна. Цей переклад – частина проекту нового українського перекладу Біблії, ініційованого Міжнародним біблійним товариством «Бібліка». Вступна стаття знайомить з засадничими принципами перекладу. З огляду на об’єм тексту редколегія та перекладач погодилися на поетапну публікацію перекладу. В цьому числі читачі зможуть ознайомитися з псалмами 1-40. Ми запрошуємо всіх до обговорення та коментування запропонованого тексту. Свої рекомендації можна надсилати перекладачу.

Починаючи з цього числа ми вводимо нову рубрику “Анотації дисертацій”, в якій будемо знайомити читачів з дисертаціями, які були нещодавно успішно захищені. Цього разу це чотири роботи: Павла Шевчука про політичну теологію руху Радикальної ортодоксії, Володимира Картаєва про відкритий теїзм, Івана Кундеренка про принципи оцінки якості освіти на прикладі вищих навчальних закладів ВСЦ ЄХБ, та Віталія Бринова про соціально-політичну етику Рейнхольда Нібура. Вітаємо дисертантів з успішним захистом!

В рубриці “Наукові події” читачі зможуть ознайомитися з тим, як проходив інститут підвищення кваліфікації Overseas Council Int. для керівників та викладачів богословських навчальних закладів. Подія зібрала більш як 70 керівників та викладачів

з 35 навчальних закладів та 12 країн Східної Європи та Центральної Азії. Інститут складався з трьох вебінарів та був присвячений темі «Божий спокій та богословська освіта». З тезами доповідей можна ознайомитися в тексті повідомлення. Також в рубриці анонсується міжнародна богословська конференція “Спільнота святих”, яка відбудеться 7-8 жовтня 2021 року в Одеській богословській семінарії. Читачі запрошуються до участі в якості доповідачів та слухачів.

Редколегія анонсує тему наступного числа “Богословських роздумів”: “Євангельська теологія та континентальна філософія у діалозі із сучасною Центральною і Східною Європою”. Ми запрошуємо до співпраці над числом усіх, хто цікавиться та працює з вказаною проблематикою. **Термін подачі матеріалів – до 30 липня 2021 р. Дата публікації числа 30 жовтня 2021 р.**

Звертаємо вашу увагу, що у журналі діють наступні розділи: Статті (результати оригінальних богословських досліджень, що містять безперечну наукову новизну та відповідають науковим пріоритетам журналу), Рецензії (розгорнуті рецензії на нові книги й статті богословської тематики), Нові видання (короткі описи змісту нових книг і статей богословської тематики та їх повні бібліографічні дані), Переклади (переклади класичних богословських текстів) та Події наукового життя (звіти про богословські конференції, семінари). Статті публікуються українською, англійською та російською мовами.

Щоб подати статтю, її необхідно завантажити на сайті журналу <http://reflections.e-aaa.info>. Для цього необхідно зареєструватися на сайті. З вимогами до публікацій та правилами подачі статей можна ознайомитися на сайті журналу. З додатковими питаннями та пропозиціями звертайтеся за ел. поштою reflections@e-aaa.info.

Олександр Гейченко

Випусковий редактор “Богословських роздумів”